

SZABÓ INGRID*

MUNKAERŐ-PIACI FOLYAMATOK A SZLOVÁK–MAGYAR HATÁR MENTÉN*LABOR MARKET PROCESSES ALONGSIDE THE HUNGARIAN–SLOVAKIAN BORDER***ABSTRACT**

The author of the study aims to provide a brief overview of the peculiarities of labor markets situated along borders. The paper highlights the differences between the two sides of the border: counties and micro-regions on the Hungarian side are more developed than the average, while counties on the Slovakian side belong to the backward regions of the country, and are hit by severe unemployment. The paper presents statistical data to illustrate the changes in the unemployment rate in Southern-Slovakia and the decrease in it, which could be experienced in the mid-2000s due to job new opportunities across the border. It provides detailed information on the impacts of the Industrial Park in Komárom on the region's labor market. The economic recession halted and reversed the previous, favorable tendencies: North-Hungarian and local companies cannot provide work any longer, so the region's unemployment rate rocketed again.

Bevezetés

A szlovák–magyar határ menti munkaerőpiacokat vizsgálva jelentős különbségeket tapasztalhatunk: a magyarországi határszakasz megyéi és ezek kistérségei a magyar átlagnál fejlettebbek, a szlovák oldal járásai viszont Szlovákia elmaradottabb, munkanélküliség által leginkább sújtott térségei közé tartoznak. Az Európai Unióhoz való csatlakozásnak és a betelepülő multinacionális cégek által teremtett munkahelyeknek köszönhetően a 2000-es évek közepére az elmaradottság némileg csökkent, statisztikai adatok bizonyítják a munkaerő-piaci folyamatok kedvezőbb alakulását. Az EU négy szabadságjogának köszönhetően a munkavállalók akadályok nélkül vándorolhattak külföldre, és a vállalkozások indítása is lehetővé vált külföldön. A gazdasági válság azonban megállította, illetve megfordította a korábbi kedvező tendenciákat: sem az észak-magyarországi vállalatok, sem a hazai vállalatok nem tudják foglalkoztatni a korábbi alkalmazotti tömegeket, a vizsgált területek ismét magas munkanélküliséggel küszködnek. Ezeket a folyamatokat vázolja tanulmányunk.

1. A szlovákiai munkaerő-piac alapjellemzői

A szlovák gazdaság egyik legnagyobb problémájának már kezdetektől a munkanélküliség számított. A probléma súlyossága abból ered, hogy a népesség gazdasági aktivitása társadalmi és gazdasági szempontból is kiemelkedően fontos, hiszen meghatározza a rendszeres jövedelemszerzés lehetőségét, ezáltal az életszínvonalat, életkörülményeket.

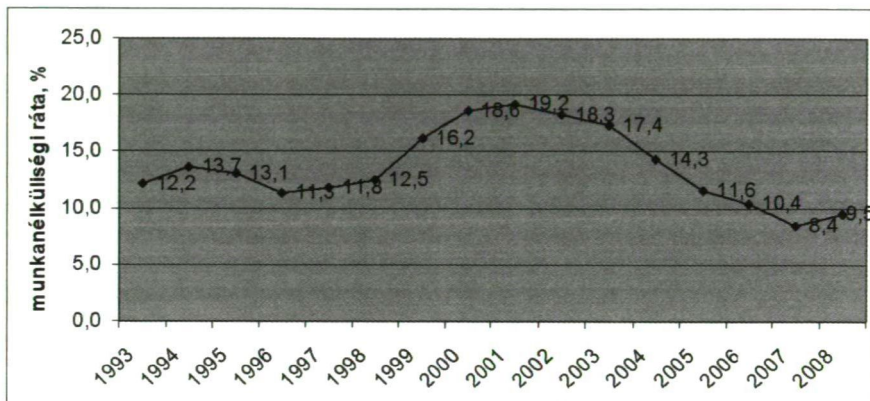
Az 1. ábrából kitűnik, hogy a szlovák gazdaság nem tudta feldolgozni a rendszerváltás által kiváltott gazdasági „sokkot”: az átgondolatlan és irracionális privatizáció, a cégbezárások eredményeként a munkanélküliségi ráta az 1990-es években folyamatosan emelkedett, országos szinten is nagyon magas értéket ért el.

* Egyetemi adjunktus, Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Kar.

A 2000-es évektől kezdődően a szlovákiai munkanélküliségi ráta már csökkenő tendenciát mutatott, ebben a folyamatban nagy szerepük volt a külföldi tőkebefektetőknek, akik a viszonylag olcsó és jól képzett munkaerő, az állami támogatások, majd később az előnyös adózási lehetőségek miatt telepedtek le Szlovákiában.

1. ábra. A munkanélküliségi ráta alakulása Szlovákiában 1993–2008 között

Fig 1. The rate of unemployment in Slovakia between 1993 and 2008

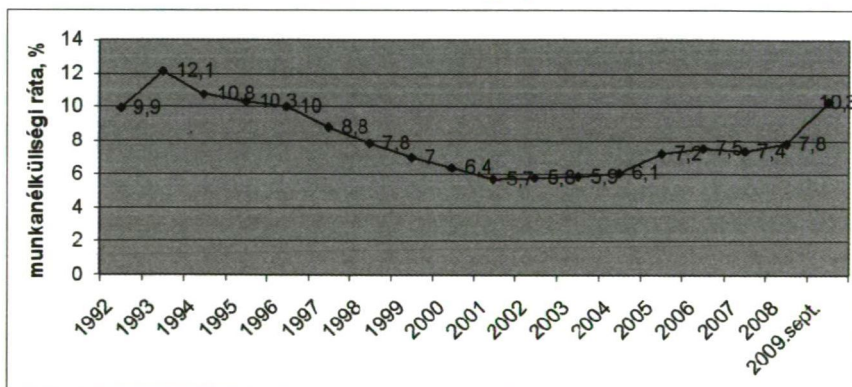

Forrás: Saját szerkesztés a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala adatai alapján

Az Európai Unióhoz való csatlakozás után élénk gazdasági növekedés volt tapasztalható, országos szinten nőtt a foglalkoztatottak száma, és a munkanélküliségi ráta a felére csökkent. 2004. január 1-én érvénybe lépett a megreformált adótörvény, melynek értelmében a személyi jövedelemadó is egykulcsos lett, 19 százalékos adókulccsal és havi 335,5 euró adómentes jövedelemmel. Továbbra is fennmaradt azonban a jelentős területi differenciáltság. Pozsony, a főváros csomóponti szerepben a legjobb gazdasági mutatókkal rendelkezett: alacsony munkanélküliséggel, magas jövedelmekkel, a közép- és kelet-szlovákiai térség magas munkanélküliséggel sújtott. Délnyugat-Szlovákia viszonylag kedvező helyzetben volt, de ez leginkább a határon túli munkahelyeknek volt köszönhető.

2. ábra. A munkanélküliségi ráta alakulása Magyarországon 1992–2009 között

Fig 2. The rate of unemployment in Hungary between 1992 and 2009

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Amint a 2. ábrán láthatjuk, a magyarországi munkaerő-piaci mutatók a szlovákiainál jóval kedvezőbben alakultak, hiszen már 1997-től csak egyszámjegyű volt a munkanélküliségi ráta értéke. Az átgondolatlan gazdaságpolitikai intézkedések eredményeként a munkanélküliség mértéke már a válság begyűrűzése előtt emelkedni kezdett, de még így is elmaradt a szlovákiai értékektől.

2. A határ menti régiók munkaerő-piaci

Szlovákia és Magyarország munkaerőpiaca strukturálisan nagyon eltér egymástól. Szlovákiában a munkaerő-piaci aktivitás jóval magasabb, mint Magyarországon, ami magasabb szintű munkanélküliséggel jár együtt. A foglalkoztatottság szintje ezzel szemben közel azonos a két országban.¹

A szlovákiai határtérség elmaradottágát, fejletlenséget magyarázza a korábbi jelentős agrártevékenység. A gazdasági és politikai rendszerváltás után a mezőgazdasági szövetkezetek vagy átalakultak magángazdasággá, vagy megszűntek, viszont az alulképzett munkaerő, amit korábban a szövetkezetek foglalkoztattak, részben még aktív korban van. Ezen elbocsátott dolgozók egy része el tudott helyezkedni a szlovák és magyar nagyvárosok ipari üzemeiben, de ez inkább csak az ország nyugati részén volt jellemző, a keleti régiókba nem telepedtek nagyobb vállalatok, nem tudták felszívni az agrárszférából kikerülő munkanélkülieket.

A dél-szlovákiai régió elmaradottságának másik oka a szlovák gazdaságpolitika fejlesztéseinek Pozsony-központúsága, a déli területek elhanyagolása. A többségében magyarok által lakott dél-szlovákiai járások munkanélküliségi rátájának alakulását a 2002 és 2009 között mutatja az 1. táblázat. Az országos szintű mutatóval összehasonlítva láthatjuk, hogy a határ menti térségben milyen súlyos gondokat okozott a fejlesztések elmaradása.

1. táblázat. A munkanélküliségi ráta alakulása néhány dél-szlovákiai járásban (%)

Tab. 1. The rate of unemployment in selected counties in South-Slovakia (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009. jún.
Komáromi járás	25,89	21,41	13,71	9,69	8,41	7,36	8,48	14,06
Rimaszombati járás	37,22	30,64	28,66	29,24	28,34	27,05	26,83	32,23
Rozsnyói járás	32,87	29,27	25,58	23,77	21,01	20,14	21,74	26,15
Tőketerebesi járás	31,47	27,64	24,6	24,23	21,84	18,6	19,8	24,47
Losonci járás	28,2	25	22,15	20,4	19,8	17,53	17,96	23,27
Nagykürtösi járás	35,5	30,33	26,42	25,58	21,56	19,49	19,06	23,82
Szlovákia	18,3	17,4	14,3	11,6	10,4	8,4	9,5	11,8

Forrás: Saját szerkesztés a SZK SH adatai alapján

A 2001-es szlovákiai népszámlálás adatai szerint a vizsgált térségben foglalkoztatottak 12 százaléka az agrárszektorban dolgozott, ugyanabban az időszakban a magyar oldalon ez az arány már csak 4 százalék volt. Ha az ipari-építőipari ágazatokat vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a magyar oldalon a dolgozók közel 40 százalékát ezek az ágazatok foglalkoztatják, amely arány a magyarországi átlagot is meghaladja. A szlovák oldalon az ipari foglalkoztatottak aránya alig 30 százalék, viszont a termelő szolgáltatásokban (leginkább a kereskedelem) dolgozók aránya a szlovák oldalon nagyobb, mint a magyar oldalon.²

Az elmaradottságból és az agrárium jelentős hatásából következik, amit Dél-Szlovákia és Észak-Magyarország munkaerő-piaci összehasonlításaiból láthatunk, hogy a dél-szlová-

kiai átlagbérek 30 százalékkal alacsonyabbak, a munkanélküliség pedig közel a duplája az észak-magyarországinak (2005 első felében végzett kutatás adatai szerint).³ Azokra az ágazatokra ugyanis, amelyek az alacsonyabban képzett munkaerőt legnagyobb valószínűséggel felszívják (mezőgazdaság, kereskedelem, építőipar), az alacsony bérek és a bizonytalan foglalkoztatás jellemző. A dél-szlovákiai munkaerőt a fentiekén kívül jellemzően még a szolgáltatóiparban, a közlekedésben, az oktatásban és az egészségügyben foglalkoztatják.

3. A határon átnyúló munkapiac

Az alacsony bérek és a kevés munkalehetőség jelentősen növeli az ingázás mértékét. A határ menti munkaerő-mozgásra az ingázás a jellemző, hiszen helyenként a dolgozók nem töltenek több időt a munkahelyre való bejárással, mint ha a legközelebbi nagyvárosba utaznának, éppen csak egy másik országba mennek dolgozni. A szlovák–magyar határ menti munkaerő ingázással kapcsolatban ki kell emelnünk egy nagyon fontos tényezőt: túlnyomó részben a dél-szlovákiai magyar nemzetiségű kisebbségre jellemző, tehát a munkavállalóknak nem kell új nyelvet tanulniuk, könnyebben beilleszkednek az új munkahelyen, nagyobb eséllyel pályáznak az egyes munkakörökbe.

A szlovák–magyar határon túli munkavállalásnak nagyon régi hagyományai vannak. Különösen Komárom térségében volt jelentős a munkaerőmozgás korábban a határon át, hiszen a rendszerváltás (1989) előtt, amikor a helyi hajógyár Közép-Európa legnagyobb hajógyára volt, akkor nem kis létszámú magyarországi munkaerőt is foglalkoztatott. Ezek főleg férfiak voltak, hiszen a nehézgép-gyárban leginkább rájuk volt szükség. Ellenkező irányú mozgás volt jellemző a női munkaerőre: a magyar oldalon a lenfonó gyár és a mezőgazdasági szövetkezetek nagy számban foglalkoztatták a szlovákiai asszonyokat.

A külföldi munkavállalás jogi szabályozása az elmúlt két évtizedben sokszor változott. 1999 februárjától kormányközi egyezmény⁴ szabályozta a kölcsönös foglalkoztatást. A 2004-et megelőző esztendőekben már 2000 személy magyarországi munkavállalását engedélyezte az egyezmény, de akkor már ez sem volt elég. Érdekes tény, hogy az akkori munkavállalók nagy többsége (98 százaléka) alacsony képzettségű volt és betanított munkásként dolgozott, csak 1–2 százalékuk dolgozott magasabb beosztásban.⁵ A 2004-es európai uniós csatlakozás után szlovák–magyar viszonylatban is megszűntek a jogi és adminisztratív akadályok, 2004 májusa óta a munkaerő szabadon áramolhat át a szlovák–magyar határon, megoldva ezzel sok szlovákiai állampolgár munkanélküliségének problémáját.

Mivel 2004 óta a külföldi munkavállalókra vonatkozólag a munkaadónak csak bejelentési kötelezettsége van, ezért nem ismertek pontos adatok a külföldi munkavállalók számáról. Csak becslések vannak, melyek szerint a napi ingázók száma a 2005–2007 közötti években körülbelül 30 ezerre volt tehető.

A szlovák állampolgárok a külföldi munkavállalás lehetőségére nagy mértékű mobilitással reagáltak. 2007-ben, a migrációs hullám tetőzésekor körülbelül 250 ezer szlovákiai dolgozott külföldön, ez a létszám az összes foglalkoztatott egytizedének, az összslakosság 4,6 százalékanak fele meg. Ez a jelentős külföldi munkavállalás járult hozzá a foglalkoztatottság 2004 és 2007 között tapasztalt növekedéséhez is.⁶

A szlovák–magyar határ közel 700 kilométeres szakaszán keresztül tömegek ingáztak, leginkább a szlovák oldalról Magyarországra. Az ingázók nagy többsége szlovákiai magyar volt, akiket a külföldi munkavállalásra leginkább az alábbi három tényező motiválta:⁷

- Egyszerű közlekedés.
- Magasabb bérek.
- Nincsenek nyelvi korlátok.

Szlovákia és Magyarország esetében is érvényes Hardi megállapítása, mely szerint az államok között kialakuló mozgásért, migrációért leginkább a gazdasági-társadalmi fejlettség és a nemzeti rendszerek közötti különbségek felelősek. A szlovák és a magyar adórendszer különbözősége okozza a szlovákiai határ menti városokban jellemző cégalapításokat és autóvásárlásokat, az oktatási rendszerek eltérései miatt látogatják a magyarországi határ menti városok iskoláit a szlovákiai diákok. Ezek a jelenségek előfordulnak ugyan az országok egész területén, de a határtérségben mutatkoznak legmarkánsabbnak, itt a mindennapi élet részévé váltak. Fontos befolyásoló tényező még az elérhetőség: nem csak a földrajzi, hanem a nyelvi, kulturális és mentális határok tekintetében is.⁸ A szlovákiai magyar munkavállalók ebből a szempontból nagyon jó helyzetben voltak, hiszen nyelvi akadályaik nem voltak, és sok esetben egyszerűbb volt eljutniuk a szomszédos magyarországi városba dolgozni, mint egy szlovákiai városba lett volna.

Érdemes néhány gondolat erejéig kitérni a Magyarországról Szlovákia felé irányuló munkaerő áramlás vizsgálatára is. Míg szlovákiai munkavállalók ezrei dolgoztak Magyarországon, addig ellentétes irányban alig volt tapasztalható munkaerő-vándorlás. A kedvező társasági adófeltételeknek köszönhetően számos magyarországi vállalatnak van leányvállalata Szlovákiában, s ezekben a vezető pozíciókat általában a magyarországi cégközpontból kiküldött alkalmazottak töltik be, illetve néhány speciális területen, szakmában tapasztalható, hogy magyar állampolgárt Szlovákiában alkalmaznak.⁹ Nagyobb létszámú magyarországi munkaerő foglalkoztatását tervezték a Királyhelmeci Ipari Parkban, ahol az átellenes magyar oldalon (Borsod-Abaúj-Zemplén megyében) is 20 százalék körüli a munkanélküliség.¹⁰ Ám a gazdasági válság bekövetkezésének (is) köszönhetően ezek a tervek nem valósultak meg, így továbbra sem beszélhetünk jelentős létszámú Szlovákiában dolgozó magyarországi munkaerő-állományról.

A komáromi járásra, mint ahogyan Dél-Szlovákia többi járására a szocializmus ideje alatt az volt jellemző, hogy a migráció leginkább a fiatalabb, gazdaságilag aktív népesség beköltözését jelentette a fejlett, iparosodott régiókba, a nagyvárosokba. A falvakból, amelyek főként mezőgazdaságból éltek, tömegével vándoroltak el a fiatalok. Ez a tendencia az 1980-as évek végéig tartott, az 1990-es évektől napjainkig Dél-Szlovákia járásait pozitív migrációs mutatók jellemzik, azaz több ember költözik be, mint amennyi elvándorol.¹¹

4. A Komáromi Ipari Park

A Komáromi Ipari Park „zászlóshajója” a Nokia Magyarország Kft. 1999-ben néhány száz alkalmazottal kezdte meg működését. 2007-re a gyár és beszállítói több mint 15 ezer embernek kínáltak munkalehetőséget, ezáltal a határtérség déli oldalán munkaerő-hiány alakult ki. Ez a tény, és az északi oldal magas munkanélkülisége és viszonylag alacsony bérszintje arra ösztönözte az ipari park vállalatait, hogy szlovákiai munkavállalókat alkalmazzanak. Ennek hatására a Komáromi járás munkanélküliségi rátája 2002 és 2007 között közel 20 százalékponttal csökkent.¹²

A Nokia közvetlen munkaerő-vonzáskörzete 2007-ben, a gazdasági és pénzügyi világválság begyűrűzése előtt egy hozzávetőlegesen 30 kilométer sugarú kör volt Komárom körül. Az ebbe a körbe eső településekről szállították a magyarországi gyárba a dolgozókat az autóbuszok (műszakonként 90), illetve sokan önállóan, saját gépkocsival tették meg a maximum egy órás utat.¹³ Műszakváltás idején az autóbuszok és személyautók jelentősen megnövelték a két város forgalmát, napjainkra a Kis-Duna-híd teljes felújítását tették szükségessé.

A Komáromi Ipari Parkban 2007-ben becslések szerint mintegy 4600 alkalmazott dol-

gozott a Komáromi járásból, fő foglalkoztatójuk a Foxconn vállalat volt. A szlovákiai munkavállalók nagy része nem volt alkalmazotti jogviszonyban az ipari park vállalataival, hanem munkaerő-kölcsönző cégeken keresztül kapott munkalehetőséget. A munkaerő közvetítők, illetve kölcsönzők általi foglalkoztatás leginkább a munkaadóknak kedvez, hiszen a bérköltségeket így előnyösebben tudják elszámolni, és a keresetek visszaesése okán kialakuló létszámfeleslegtől is könnyebben „meg tudnak válni”. A dolgozók az őket kikölcsönző szlovákiai cégek alkalmazottai, így nem is szerepelnek a magyarországi nyilvántartásokban. Ezáltal a Magyarországon dolgozó szlovák állampolgárok száma jelentősen alacsonyult, amit az is mutat, hogy a szlovákiai munkaerő-felmérés is néhány ezer fővel több Magyarországon dolgozó egyént számlál. 2007 decemberében 18 219 szlovák állampolgár rendelkezett Magyarországon érvényes regisztrációval. Ebben az időszakban a szlovákiai munkaerő-felmérés 21 800 főt mutatott ki, a reális létszám körülbelül 24–29 ezer fő lehetett.)¹⁴

A legnagyobb munkaerőhiány idején a munkaerő-kölcsönző cégek Kelet-Szlovákia határ menti térségéből és Erdélyből is toboroztak potenciális munkavállalókat. Őket azonban a nagy távolság miatt már nem lehetett naponta ingáztatni, heti utazással dolgoztak, így az elszállásolásukról is gondoskodni kellett.

5. A gazdasági válság hatásai

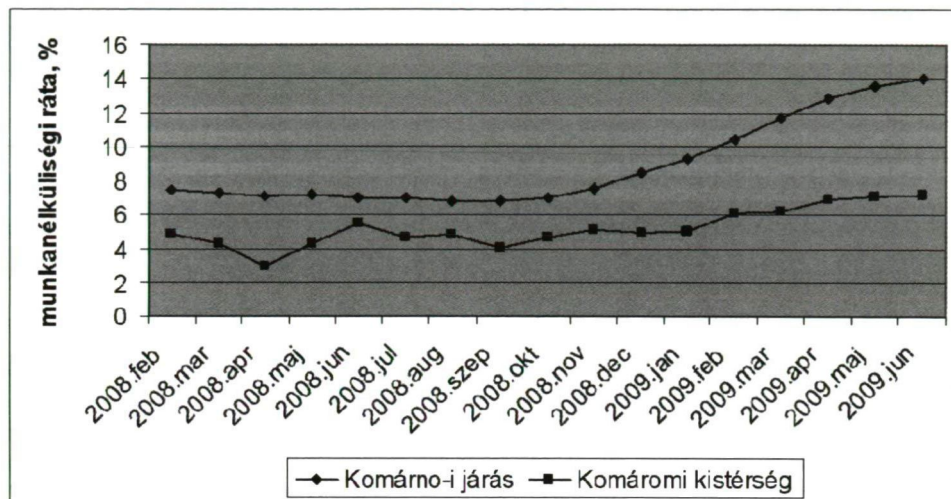
2007 vége óta folyamatosan csökken a külföldön dolgozó szlovák állampolgárok száma. Annak, hogy a külföldi munkavállalás vonzóereje csökkent, több oka van: elsősorban Szlovákia gyors gazdasági növekedése, a jövedelmek növekedése, a munkanélküliség mértékének csökkenése, a szlovák korona jelentős erősödése a külföldi valutákhoz képest, és nem utolsósorban a célországoknak számító külföldi országok gazdasági stagnálása. A korona fokozatos erősödése lecsökkentette a külföldi keresetek hazai értékét: egy ezer eurós kereset 1999-ben még több, mint 43 ezer koronának felelt meg, 2008-ban már csak 30 ezernek, miközben a szlovák árszínvonal is emelkedett. A magyar forint nem gyengült ilyen jelentős mértékben a koronához képest, de így is nagy mértékben kihatott a szlovák állampolgárok munkavállalására.¹⁵

A gazdasági válság hatására a vizsgált térségben több vállalatnál került sor tömeges elbocsátásra. Sajnos ezekben az esetekben a szlovákiai munkavállalók akkor is érintettek, ha magyarországi vállalati leépítésről van szó, hiszen külföldi munkavállalóként „előnyt élveznek”. Különösen igaz ez olyankor, ha nem közvetlenül a vállalat, hanem munkaerő-kölcsönző alkalmazottaiként dolgoztak, hiszen ebben az esetben a vállalatnak nem kell az elbocsátás költségeit felvállalnia, egyszerűen csak nem veszi igénybe a továbbiakban a feleslegessé vált munkaerőt.

A dél-szlovákiai magyarok által lakott járasok munkanélküliségének mértéke a fenti okok miatt jelentősen megemelkedett, 2009 júniusában több járásban az EU-csatlakozás előtti szinten volt. A legsúlyosabb helyzet a Rimaszombati járásban volt tapasztalható, ahol a munkanélküliségi ráta 2009 júniusában 32 százalék feletti értéket mutatott, a Rozsnyói járásban 26, a Töketerbesi, Losonci és Nagykürtösi járásokban 23–24 százalék körüli értéket tartottak nyilván, de ebben az időszakban az országos szintű mutató is 11,8 százalék volt.¹⁶ Az általunk vizsgált szlovákiai Komáromi járásban a munkanélküliségi ráta a 2008 januárjában mért 7 százalék körüli értékről 2009 szeptemberére 14,5 százalék fölé emelkedett. Ezzel egyidejűleg nőtt a munkanélküliség a határ túloldalán is, bár közel nem ilyen mértékben: a komáromi kistérségben a munkanélküliségi ráta 2008 februárja és 2009 júniusa között alig 2,5 százalékponttal emelkedett.¹⁷ Ezeket a folyamatokat szemlélteti a 3. ábra:

3. ábra. A munkanélküliségi ráta alakulása a Komáromi járásban és a Komáromi kistérségben 2008–2009 között (%)

Fig 3. The rate of unemployment in Komárno county and Komárom micro-region between 2008 and 2009 (%)

Forrás: Saját szerkesztés a SZK SH, ill. ÁFSZ adatok alapján

Összefoglalás

Amint az ábrából is látható, a válság vesztesei a dél-szlovákiai oldal lakosai, hiszen őket nem csak a szlovákiai elbocsátások sújtják, hanem a magyarországi vállalatok alkalmazotti leépítései is. A jövedelmi források elapadása érződik a szlovákiai Komárom gazdasági életének egyéb területein is: számos kereskedelmi és vendéglátó-ipari vállalkozás kényszerült működésének felfüggesztésére vagy megszüntetésére, alacsonyabb érdeklődés kíséri a kulturális rendezvényeket.

A külföldi munkavállalás iránt napjainkban ismét nagyobb érdeklődés mutatkozik, de leginkább a hazai lehetőségek teljes hiánya motiválja az embereket ezen döntés meghozatalára, és emiatt a korábbi évek gyakorlatával ellentétben most már egyáltalán nem válogatnának a munka- és bérezési lehetőségek között, bármit elfogadnának, hiszen önmaguk, családjuk létfenntartása a cél.

2010 első felében Magyarországon és Szlovákiában is parlamenti választások lesznek. Reméljük, hogy a választási ígérek legalább részben megvalósulnak, és sor kerül új munkahelyek teremtésére, és hogy megkezdődik a válságból való kilábalás is.

JEGYZETEK

1. Hárs Ágnes–Nagy Katalin–Nagy Ágnes–Vakhal Péter (2006): A szlovák és a magyar határmenti régió a Duna két oldalán. Kopint-Datorg Zrt. Budapest
2. Hárs Ágnes–Nagy Katalin–Nagy Ágnes–Vakhal Péter (2006): A szlovák és a magyar határmenti régió a Duna két oldalán. Kopint-Datorg Zrt. Budapest.
3. Estélyi Krisztina–Keszegh Béla–Kovács Péter–Mikóczy Ilona (2006): Munkaerőmozgás a szlovák–magyar határ mentén.

4. Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szlovák Köztársaság Kormánya között az állampolgárok kölcsönös foglalkoztatásáról. Ez az egyezmény az első évben 400 embernek tette lehetővé az egyéves időtartamú külföldi munkavállalást, a következő évben már 800-as keretre volt szükség, majd 1200 főre bővül a kvóta. Ezzel a lehetőséggel elsősorban a szlovák állampolgárok éltek, akik az akkor munkaerőhiánnyal küszködő Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron megyékben vállaltak munkát.
5. Estélyi Krisztina–Keszegh Béla–Kovács Péter–Mikóczy Ilona (2006): Munkaerőmozgás a szlovák–magyar határ mentén.
6. Gál Zsolt (2009): Munkaerő-migráció Szlovákiából a 2004-es uniós csatlakozás után. FÓRUM Társadalomtudományi Szemle, XI. Évf 2009/2. 71. old.
7. Gulyás László (2008): Ne a munkanélküliséget, a munkát támogasd! Tanulmányok a HRM és a munkaerőpiac témaköréből, 1998–2008. EETOSZ-VIKEK, Budapest.
8. Hardi Tamás – Hajdu Zoltán – Mezei István (2009): Határok és városok a Kárpát-medencében. MTA RKK Győr–Pécs. 34. old.
9. Például egyetemi tanárok, banki szakemberek, tanácsadók.
10. Gulyás László (2008): Ne a munkanélküliséget, a munkát támogasd! Tanulmányok a HRM és a munkaerőpiac témaköréből, 1998–2008. EETOSZ-VIKEK, Budapest.
11. Horváth Gyula (2004): Dél-Szlovákia. A Kárpát-medence régiói 2. MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs.
12. Kovács András–Szabó Ingrid (2008): Nemzetközi tőkebefektetések munkaerő-piaci hatásai Komárom és Komárno térségében. Földrajzi Értesítő, 57. 1–2. 229–241. old.
13. Kovács András–Szabó Ingrid (2008): Nemzetközi tőkebefektetések munkaerő-piaci hatásai Komárom és Komárno térségében. Földrajzi Értesítő, 57. 1–2. 229–241. old.
14. Gál Zsolt (2009): Munkaerő-migráció Szlovákiából a 2004-es uniós csatlakozás után. FÓRUM Társadalomtudományi Szemle, XI. Évf 2009/2. 74. old.
15. Gál Zsolt (2009): Munkaerő-migráció Szlovákiából a 2004-es uniós csatlakozás után. FÓRUM Társadalomtudományi Szemle, XI. Évf 2009/2. 75. old.
16. A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatalának adatai.
17. Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat adatai.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Estélyi Krisztina–Keszegh Béla–Kovács Péter–Mikóczy Ilona (2006): Munkaerőmozgás a szlovák–magyar határ mentén. In: Keszegh Béla–Török Tamás (szerk.): Gazdasági váltás Szlovákiában. Sereghajtóból éltanuló. Kempelen Farkas Társaság. Komárom–Komárno.
- Gál Zsolt (2009): Munkaerő-migráció Szlovákiából a 2004-es uniós csatlakozás után. FÓRUM Társadalomtudományi Szemle. XI. évf. 2009/2. 59-82. old.
- Gulyás László (2008): Ne a munkanélküliséget, a munkát támogasd! Tanulmányok a HRM és a munkaerőpiac témaköréből, 1998–2008. EETOSZ-VIKEK, Budapest.
- Hardi Tamás–Hajdu Zoltán–Mezei István (2009): Határok és városok a Kárpát-medencében, MTA RKK. Győr–Pécs. 375. old.
- Hárs Ágnes–Nagy Katalin–Nagy Ágnes–Vakhal Péter (2006): A szlovák és a magyar határmenti régió a Duna két oldalán. Kopint-Datorg Zrt. Budapest.
- Horváth Gyula (2004): Dél-Szlovákia. A Kárpát-medence régiói 2. MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs.
- Kovács András–Szabó Ingrid (2008): Nemzetközi tőkebefektetések munkaerő-piaci hatásai Komárom és Komárno térségében. Földrajzi Értesítő, 57. 1–2. 229–241. old.
- Sikos T. Tamás–Tiner Tibor (2007): Egy város – két ország. Komárom–Komárno. Selye János Egyetem Kutatóintézete, Komárno.
- www.statistics.sk
- www.afsz.hu